

Το Διοικητήριο Σερρών - Συνεισφορά στην ιστορία του

του Βασιλείου Γιαννογλούδη, ιστορικού ερευνητή και αντιπροέδρου Ε.Μ.Ε.Ι.Σ.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Εφημ. Παρατηρητής (Σερρών) 15-11-2023 σ. 6

Πριν λίγα χρόνια εκδόθηκαν τρία βιβλία για την Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, που αναφέρονται στο Διοικητήριο Σερρών και περιέχουν στοιχεία ιστορίας του. Το πρώτο βιβλίο είναι του Πάνου Τσολάκη, *Οθωμανικά Διοικητήρια στον ελλαδικό χώρο, 1850-1912*, Θεσσαλονίκη 2008, το δεύτερο του Υπουργείου Πολιτισμού, *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα 2008 (2009 ανατύπωση) και το τρίτο της Neval Kopuk, *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα I*, Άγκυρα 2016, (δεύτερη έκδοση με πρώτη το 2010). Επίσης κυκλοφόρησε διαδικτυακά το βιβλίο του Αργύρη Τσιάπου, *Οι Σέρρες και οι Σερραίοι 1891 – Σεπ. 1912*, Σέρρες 2021 με αναφορές σε πηγές ψηφιοποιημένων εφημερίδων Κωνσταντινούπολης, Αθηνών και Θεσσαλονίκης με ειδήσεις από τα Σέρρες.

Με βάση αυτά τα βιβλία και με προσωπική μας έρευνα θα προσπαθήσουμε να συνεισφέρουμε σε ορισμένα θέματα ιστορίας και κατασκευής του Διοικητηρίου. [Εικόνα 1]

Εικόνα 1: Το Διοικητήριο Σερρών το 1920

Γενική θεώρηση των πολιτικών συνθηκών της περιόδου 1850-1900

Από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η πίεση των Ευρωπαϊκών δυνάμεων και η επιρροή του Ευρωπαϊκού πολιτισμού (Διοίκηση, Δημόσια κτήρια κτήρια, τεχνολογική εξέλιξη) ώθησαν την παραπαίουσα Οθωμανική αυτοκρατορία σε «εκσυγχρονισμό» και «εκδημοκρατισμό». Αυτό επιτεύχθηκε με τις Τανζιμάτ (Μεταρρύθμιση, Αναδιοργάνωση) του αυτοκρατορικού φερμανιού Χαττ-ι Χουμαγιούν του 1856. Ήδη από το 1839 είχαμε το πρώτο Τανζιμάτ με το φερμάνι του Χαττ-ι Σερίφ, αλλά αυτό έχασε πολύ γρήγορα τη δυναμική του. Η Μεγάλη στιγμή των μεταρρυθμίσεων υπήρξε το 1876, χρονιά που καθιερώθηκε το πρώτο οθωμανικό σύνταγμα. Όμως ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ ύστερα από δύο χρόνια το κατέργησε.

Οι Μεταρρυθμίσεις που αναδιοργάνωσαν την επαρχιακή διοίκηση είχαν ανάγκη από ένα δίκτυο διοικητικών κτηρίων, κυρίως στις έδρες των υπαρχουσών και των νεοϊδρυμένων περιφερειών και επαρχιών. Αυτά τα διοικητικά κτήρια αντικατέστησαν βαθμιαία τα παλαιά σαραγιά/κονάκια, που παλαιότερα λειτουργούσαν με διπλό ρόλο, δηλ. ως διοικητικά κέντρα αλλά και ως κατοικίες των Οθωμανών αξιωματούχων.

Στην περιοχή μας οριοθετήθηκε με τον νόμο «περί βιλαετιών» του 1867 το βιλαέτι

(Περιφέρεια) της Θεσσαλονίκης, ως μία διοικητική ενότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που λειτούργησε ως το 1912 (έναρξη βαλκανικών πολέμων). Αποτελούνταν από τα Σαντζάκια (Νομοί) Θεσσαλονίκης, Σερρών, Δράμας και Θάσου. Το Σαντζάκι των Σερρών αποτελούνταν από τους καζάδες (επαρχίες): α) Σερρών (έδρα: Σέρρες), β) Ζίχνης (έδρα: Νέα Ζίχνη), γ) Σιδηροκάστρου (έδρα: Σιδηρόκαστρο), δ) Ραζλίκ (έδρα: Ράζλογκ), ε) Μπλαγκόεβγκραντ (έδρα: Άνω Τζουμαγιά), στ) Μελένικου (έδρα: Μελένικο) και ζ) Νευροκοπίου (έδρα: Άνω Νευροκόπι).

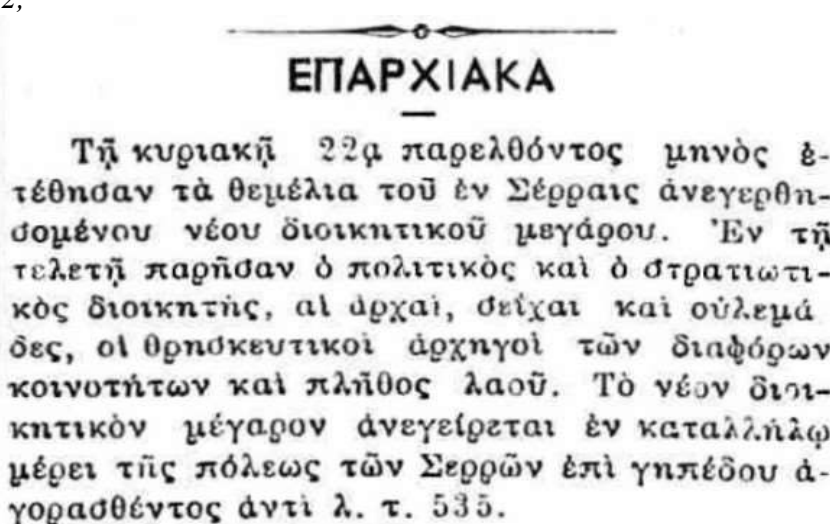
Τέλος θα αναφερθεί ότι τη δεκαετία του 1870 άρχισε η Οθωμανική Αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά εδάφη να αποκτά, με τη βοήθεια ευρωπαϊκών κεφαλαίων, σιδηροδρομικές συνδέσεις Κωνσταντινούπολης – Αδριανούπολης – Λιμάνι Δεδεαγάτς (Αλεξανδρούπολης), Θεσσαλονίκη – Σκόπια και σιγά σιγά επεκτεινόταν το σιδηροδρομικό δίκτυο, ώστε με την λειτουργία του Orient Express (1883-1914) να συνδεθεί η Κωνσταντινούπολη με τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες (Παρίσι, Βρυξέλες, Βερολίνο, Βιέννη, Βουδαπέστη, Βελιγράδι κ.α.). Με τον τρόπο αυτό οι Οθωμανοί αξιωματούχοι ήρθαν πιο κοντά στην Ευρώπη και μάλιστα στέλνονταν επιτροπές από το Σουλτάνο να παρακολουθήσουν τις νέες εξελίξεις σε πολεμικό υλικό από ευρωπαϊκές εταιρείες και να το προμηθευτούν. Επίσης το ευρύ αυτό δίκτυο άλλαξε ριζικά, με την μαζική κυκλοφορία ανθρώπων και προϊόντων σε μεγάλες αποστάσεις, τη δομή του εμπορίου στο χώρο των Βαλκανίων και γενικότερα της Ευρώπης.

Η κατασκευή του Διοικητηρίου Σερρών - Θεμελίωση 22 Ιουνίου 1892 – Εγκαίνια 19 Αυγούστου 1898

Μέσα στο παραπάνω κλίμα στα Σέρρες, ως πρωτεύουσα του σαντζακιού των Σερρών, από την Οθωμανική Διοίκηση «αποφασίστηκε στις 4 Οκτωβρίου 1891 η ανέγερση του Διοικητηρίου Σερρών με τα χρήματα που θα συγκεντρώνονταν από δωρεές των πολιτών και τα κονδύλια που θα διατίθεντο από το δημόσιο»¹. Λόγω της μεγάλης εδαφικής έκτασης και του πληθυσμού του σαντζακιού των Σερρών, αλλά και γιατί οι Σέρρες την περίοδο αυτή ήταν, μετά τη Θεσσαλονίκη, η σπουδαιότερη πόλη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στο βαλκανικό χώρο, προβλέφτηκε μεγαλοπρεπές οικοδόμημα τριών επιπέδων (υπερυψωμένο υπόγειο, ισόγειο και πρώτος όροφος) με πολλά γραφεία για την ανταπόκριση της Διοίκησης στις νέες απαιτήσεις².

«Στις 22 Ιουνίου/4 Ιουλίου 1892, ημέρα Κυριακή, τέθηκαν τα θεμέλια γ την ανέγερση του νέου διοικητικού μεγάρου της πόλης των Σερρών. Παρόντες ήταν ο πολιτικός και ο στρατιωτικός διοικητής, οι θρησκευτικοί αρχηγοί όλων των κοινοτήτων, σείχες, ουλεμάδες και πλήθος κόσμου»³.

Στην εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης *Νεολόγος* 4-7-1892 σ.3 που δημοσιεύεται η σχετική πληροφορία, αντλείται η πληροφορία ότι η οθωμανική διοίκηση κατέβαλε για το γήπεδο του Διοικητηρίου σε ιδιώτη το ποσό των 535 τουρκικών λιρών. [Εικόνα 2].

Εικόνα 2: Τα θεμέλια του Διοικητηρίου στην εφ. *Νεολόγος* 4-7-1892 σ.3

Στη συνέχεια η Κοπυκ αναφέρει στο βιβλίο της ότι «στις 29 Μαΐου 1895 αρχίζουν οι εργασίες ανέγερσης του Διοικητηρίου»⁴. Η είδηση αυτή στην αρχή μας δημιουργεί σύγχυση, γιατί εφόσον έχουμε γραπτά σε εφημερίδα ότι οι εργασίες του Διοικητηρίου άρχισαν στις 22-6-1892, δηλ. τρία χρόνια νωρίτερα, τι μπορεί να σημαίνει η παραπάνω αναφορά της Κοπυκ ; Ισχυρίζομαι ότι μέσα σε

1 Neval Kopuk, *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα I*, Άγκυρα 2016, σ. 288.

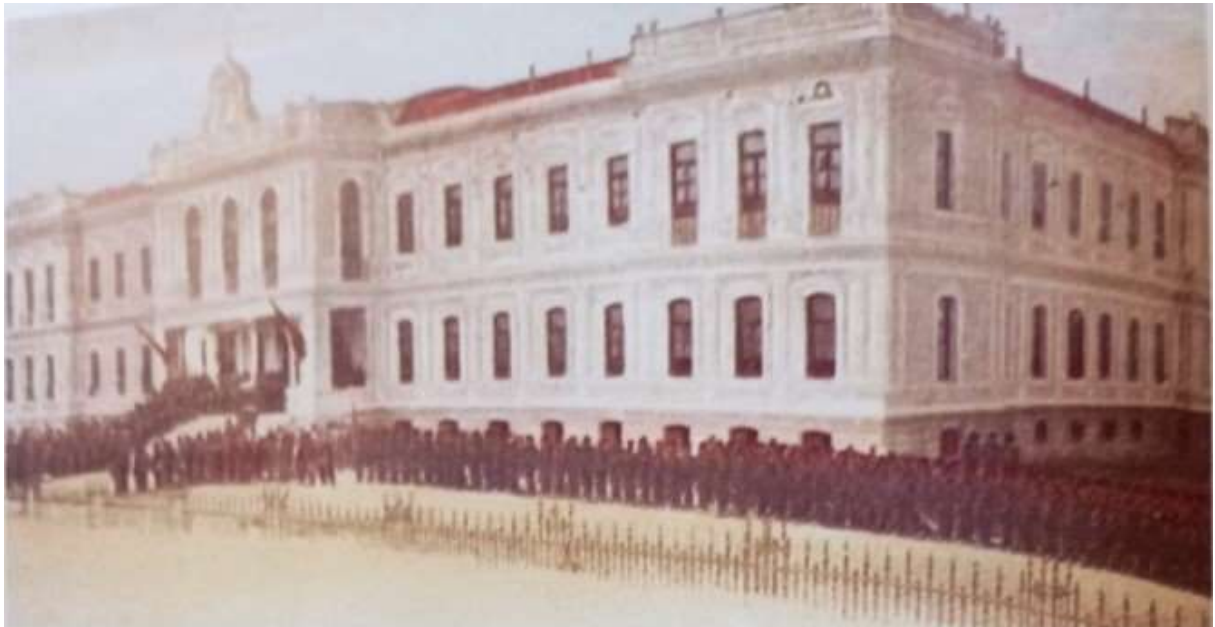
2 Για το αντίστοιχο Διοικητήριο της Θεσσαλονίκης, ως έδρα του ομώνυμου Βιλαετίου, προβλέπονταν κτηριακό συγκρότημα τεσσάρων επιπέδων.

3 Αργύρης Τσιάπος, *Οι Σέρρες και οι Σερραίοι 1891 – Σεπ. 1912*, Σέρρες 2021, σ. 31.

4 Neval Kopuk, ό.π. σ. 288.

αυτά τα τρία χρόνια αποπερατώθηκε το υπόγειο και ίσως ο πρώτος όροφος, οπότε λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων οι εργασίες σταμάτησαν. Στη συνέχεια αφού ευρέθησαν πόροι από την τοπική Διοίκηση, στις 29 Μαΐου 1895 ξεκίνησαν νέες εργασίες για την προσθήκη του β' ορόφου της της στέγης. Μάλιστα η Konuk αναφέρει ότι, προφανώς επειδή δεν επαρκούσε ο προϋπολογισμός της Διοίκησης Σερρών, «στις 13 Οκτωβρίου 1895 ζητήθηκε να καλυφτούν τα έξοδα ανέγερσης από τους προϋπολογισμούς των υπουργείων Εσωτερικών, Βακουφιών, Δικαιοσύνης, Οικονομικών, Εμπορίου, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Πολέμου και της Υπηρεσίας Εθνικού Κτηματολογίου»⁵.

Τελικά «η κατασκευή ολοκληρώθηκε στις 24 Μαΐου 1898»⁶, αλλά ίσως λόγω του χρόνου της επίπλωσης του και της δημιουργίας του περιβάλλοντος με τα κγκλιδώματα, αποφασίστηκε τα επίσημα εγκαίνια του να γίνουν στις 19 Αυγούστου 1898⁷ με την συμπλήρωση 22 χρόνων από την ημέρα της ανάρρησης στο θρόνο του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β'. Από τα εγκαίνια τραβήχτηκε φωτογραφία με σημαιοστολισμένο το Διοικητήριο και παραπεταγμένο τον οθωμανικό στρατό (και μαζί με άλλα έγγραφα που αφορούσαν στα χαρακτηριστικά του κτηρίου), «στις 26 Οκτωβρίου 1898 υποβλήθηκε στον Σουλτάνο»⁸ από την Διοίκηση των Σερρών για να λάβει άμεση γνώση του σχεδίου, του μεγέθους του οικοδομηθέντος Διοικητηρίου στα Σέρρας και των εγκαινίων του, που πραγματοποιήθηκαν την ημέρα ενθρόνισής του. [Εικόνα 3]

Εικόνα 3: Εγκαίνια Διοικητηρίου Σερρών (Πηγή Τσολάκης)

Επομένως η επιγραφή που υπάρχει στο ισόγειο του Διοικητηρίου Σερρών ότι «Ωκοδομήθη δι' εισφορών Σερραίων εν έτει 1898 – 1905 επί σχεδίου γράμματος Ε συμβολίζοντος τα ιδεώδη Ελλάς Ελευθερία», [Εικόνα 4] που τοποθετήθηκε ίσως μετά το μεσοπόλεμο, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Επίσης και ο καθηγητής Πάνος Τσολάκης και το Υπουργείο Πολιτισμού, για το σχήμα της κάτοψης του κτιρίου δεν μιλούν για γράμμα Ε αλλά για Π. Πιο συγκεκριμένα ο συντάκτης του κειμένου για το διοικητήριο, Δημήτριος Ζυγομαλάς, στο βιβλίο του Υπουργείου Πολιτισμού αναφέρει ότι «ο επιβλητικός κτηριακός όγκος διαθέτει κάτοψη σχήματος αντεστραμμένου Π και αναπτύσσεται σε τρεις στάθμες ... »⁹. [Εικόνα 5]. Συνεπώς η επιγραφή όσο αφορά την κάτοψη του Διοικητηρίου εκφράζει την ιστορική επιθυμία του συντάκτη.

5 Neval Konuk, ό.π. σ. 288.

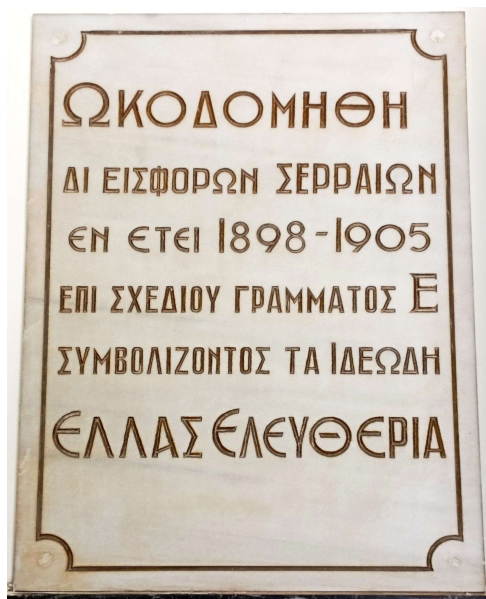
6 Neval Konuk, ό.π. σ. 288.

7 Εφημ. Ταχυδρόμος (Κωνσταντινούπολης) φ. 21-8-1898 σ.1.

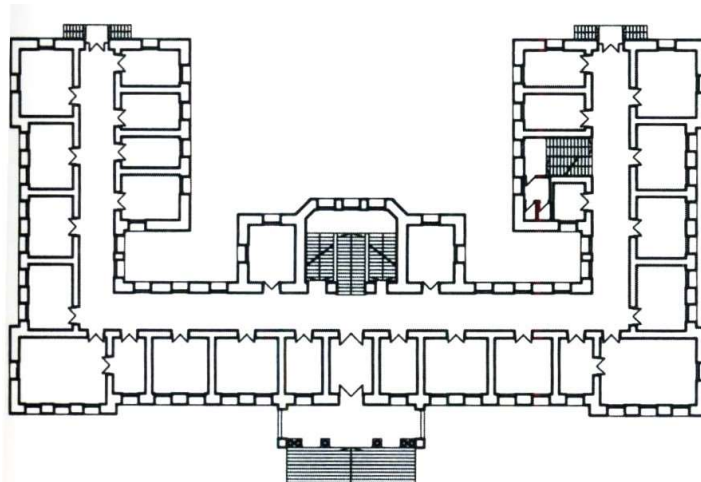
8 Neval Konuk, ό.π. σ. 288.

9 Πάνος Τσολάκης, *Οθωμανικά Διοικητήρια στον ελλαδικό χώρο, 1850-1912*, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 155. Υπουργείο Πολιτισμού, *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα 2009 (β' ανατύπωση), σ. 289.

Εικόνα 4

Εικόνα 5: Σχήμα κάτοψης Διοικητηρίου αντεστραμμένο Π (Πηγή Τσολάκης)

Συμβολισμός – Αντιδράσεις

Το Διοικητήριο ήταν μια απτή προσπάθεια της Υψηλής Πύλης εξωραϊσμού, επίδειξης στους κατοίκους του ομώνυμου σαντζακίου της δύναμης της οθωμανικού κράτους και εξευρωπαϊσμού της οθωμανικής διοίκησης. Η πόλη των Σερρών απέκτησε με την είσοδο του 20ου αιώνα ένα περίοπτο τοπογραφικό τοπίο. Το κτήριο μαζί με τον καλλωπισμό του ευρύ περιβάλου του με συντριβάνια, πίδακες και λουλούδια, έφερε μια πολυτελή φρεσκάδα για την τοπική οθωμανική διοίκηση, σε μια «Ασιατική» πόλη με λαβυρινθώδεις δρόμους και σοκάκια με αυθαίρετες δομήσεις. Επίσης η μεγάλη κλίμακα του κτηρίου υποδεικνυε ότι το κτήριο αυτό έγινε ώστε να δέχεται ευρύ πληθυσμό ανθρώπων για τη καθημερινή λειτουργία του ή/και συγκέντρωσης οθωμανών αξιωματούχων με εκπροσώπους των διαφόρων εθνικοτήτων της πόλης.

Τέλη Οκτωβρίου του 1912 με την κήρυξη του Α΄ Βαλκανικού πολέμου των συνασπισμένων βαλκανικών κρατών κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, οι Σέρρες καταλαμβάνονται από το βουλγαρικό στρατό και το διοικητήριο περνά στον έλεγχο της βουλγαρικής στρατιωτικής αρχής. Αμέσως μια μεγάλη μεταλλική ημισέληνος, «το σήμα του Διοικητηρίου» όπως αναφέρει ο ιστοριοδίφης Διονύσιος Κόκκινος, που ως στρατιώτης ακολουθούσε τον ελληνικό στρατό, αφαιρείται και πετιέται κάτω σε σκοτεινό διαμέρισμα του υπογείου του Διοικητηρίου ως πτώμα.

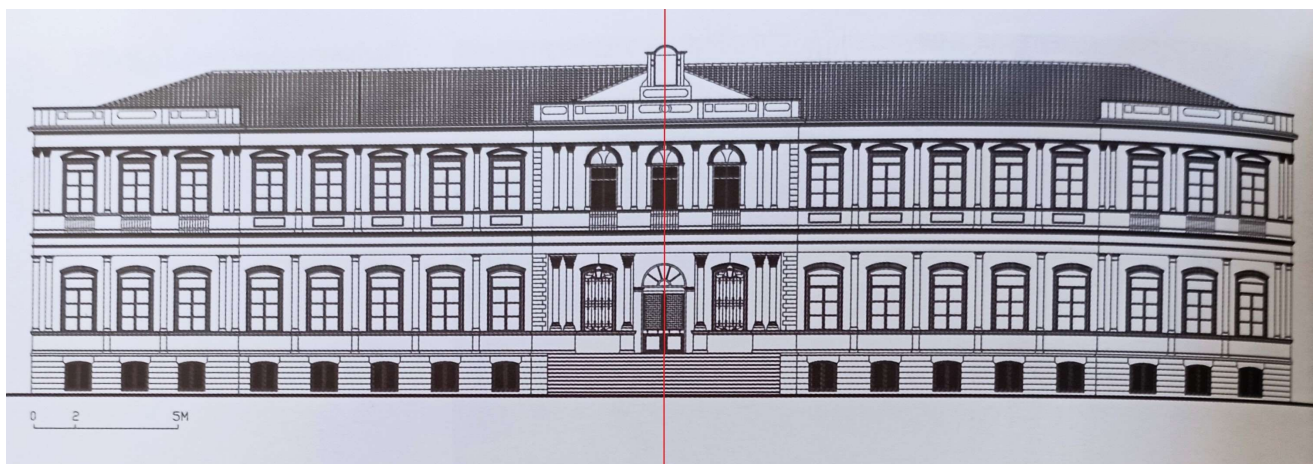
Ο Δ. Κόκκινος στο βιβλίο του *Αι Βουλγαρικάι Θηριωδία και η καταστροφή των Σερρών*, αφιερώνει ένα μικρό κεφάλαιο ειδικά για το διοικητήριο Σερρών, προφανώς γιατί τον εντυπωσίασε η μορφή του διοικητηρίου, που αντίκρουσε με την πρώτη είσοδό του στα Σέρρας. Ο ίδιος το περιγράφει ως εξής: «*Αι Σέρραι έχουν αν επιδείξουν ένα θαυμάσιον Διοικητήριον. Σχεδιάσμα καλού αρχιτέκτονος αγαπόντος τον ελληνικόν ρυθμόν, γραμμή Ευρώπης εις την Ασίαν των δρόμων και των σπιτιών της πόλεως, με ευρύν περίβολον γύρω περιφραγμένον με υψηλόν κιγκλίδωμα. Πλούσιον εξωτερικώς και εσωτερικώς, όπως το κάθε τι εις την Τουρκίαν που έχει σχέσιν με τον στρατόν ή την διοίκησιν. Ευρύς ανθών το περιβάλλει γύρω, ενθυμίζων τους κήπους των Αθηναϊκών πάρκων, με γκαζόν το οποίον εκόπτετο άλλοτε από καλόν χέρι...*»¹⁰ και συνεχίζει για την επίπλωση που είδε στο διοικητήριο: «*Ο τουρκικός πλούτος είχε αφήσει επίπλωσιν παραπετασμάτων, καναπέδων, ταπήτων, πολυτελών ειδών γραφείων. Όλα ντυμένα στο βελούδο και στο μετάξι...*»¹¹.

Επομένως το κτήριο μετά την απελευθέρωση των Σερρών, άμεσα και αβίαστα έγινε το διοικητήριο της νέας ελληνικής διοίκησης με πρώτο Νομάρχη τον Ευγένιο Άννινο Καβαλλιεράτο, που πριν την απελευθέρωση υπήρξε πρόξενος της Ελλάδος στα Σέρρας. Από το κτήριο το μεσοπόλεμο

10 Διονύσιος Κόκκινος, *Αι Βουλγαρικάι Θηριωδία και η καταστροφή των Σερρών*, εκδ. Γ. Φέξη, Αθήναις 1914, σ. 93

11 Διονύσιος Κόκκινος, ό.π. σ. 94

(ίσως μετά τη συνθήκη της Λωζάνης) αφαιρέθηκε ο θυρεός που βρισκόταν στο άνω μέρος του προστώου στον άξονα συμμετρίας της πρόσοψης του κτιρίου. [Εικόνα 6]

Εικόνα 6: Πρόσοψη κτιρίου Διοικητηρίου Σερρών με τον άξονα συμμετρίας του (Πηγή Τσολάκης)

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Εφημ. Παρατηρητής (Σερρών) 21-11-2023 σ.6

Ποιος ήταν ο Αρχιτέκτονας του διοικητηρίου ;

Ο Γιώργος Καφταντζής το 1985 σε υπότιτλο φωτογραφίας του Διοικητηρίου Σερρών αναφέρει ότι είναι «έργο του αρχιτέκτονα (και κατόπιν γερουσιαστή Χαλκιδικής) Ξενοφώντα Παιονίδη»¹², χωρίς να αναφέρει πηγή ή να αιτιολογεί αυτή του την τοποθέτηση.

Ο Πάνος Τσολάκης στο αναφερθέν βιβλίο του ισχυρίζεται ότι «το 1898 χτίστηκε διοικητήριο με σχέδια του γνωστού αρχιτέκτονα Ξενοφώντα Παιονίδη από τη Χαλκιδική, το οποίο διατηρείται μέχρι σήμερα... Ο Παιονίδης (1865-1933) είχε τελειώσει το Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης και σπούδασε στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και στο Πολυτεχνείο του Μονάχου, από το οποίο αποφοίτησε με τον τίτλο του αρχιτέκτονα». Ο Δημήτριος Ζυγομαλάς, στο παραπάνω βιβλίο του Υπουργείου Πολιτισμού, στο κείμενο που συνέταξε για το διοικητήριο επαναλαμβάνει ότι «Κτίστηκε το 1898 με σχέδια του αρχιτέκτονα Ξενοφώντα Παιονίδη, ...»¹³.

Σύμφωνα με σύντομη βιογραφία του Ξενοφώντα Παιονίδη, ότι: «γεννήθηκε το 1863 στη Φούρκα της Χαλκιδικής, με καταγωγή από την Έδεσσα. Σπούδασε στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο και στη συνέχεια έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πολυτεχνείο του Μονάχου. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1892. Πρώτα του έργα ήταν η δημιουργία του Παπάφειου Ορφανοτροφείου και το νοσοκομείο Άγιος Δημήτριος, τα οποία ολοκληρώθηκαν στην πρώτη πενταετία του 20ού αιώνα»¹⁴, έχουμε ως δεδομένο την εγκατάστασή του στη Θεσσαλονίκη, μετά τις σπουδές του, το 1892. Με βάση το υποτιθέμενο έτος κτίσης του Διοικητηρίου το 1898, θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι, αφού και κάποια σχέδια του Παιονίδη προσομοιάζουν στα σχέδια του Διοικητηρίου Σερρών, ίσως αυτός να είναι ο αρχιτέκτονας.

Όμως, λαμβάνοντας υπόψη τα αναφερθέντα δεδομένα έναρξης κατασκευής του Διοικητηρίου, θέτοντας διάστημα δύο τουλάχιστον μηνών από την απόφαση κατασκευής, για τις διαδικασίες διαγωνισμού (ή επιλογής) για το ποιος αρχιτέκτονας θα αναλάβει την εκπόνηση του σχεδίου και άλλους δύο μήνες τουλάχιστον πριν από τη θεμελίωση, για τις διαδικασίες προκήρυξης εργολάβου κατασκευής, οδηγούμαστε στο ότι η μελέτη των αρχιτεκτονικών σχεδίων του διοικητηρίου πρέπει να έγινε στο διάστημα αρχών Δεκεμβρίου 1891 έως τέλη Απριλίου του 1892. Οπότε αν εγκαταστάθηκε ο Παιονίδης το 1892 στη Θεσσαλονίκη και το πρώτο του έργο ήταν το Παπάφειο ορφανοτροφείο φαίνεται αδύνατο να ήταν αυτός ο αρχιτέκτονας. Άλλωστε ένας νεαρός αρχιτέκτονας, που έκανε τα πρώτα του βήματα στη Θεσσαλονίκη, θα μπορούσε να διεκδικήσει ένα τόσο μεγαλόπρεπο κρατικό οθωμανικό Διοικητήριο, όπως των Σερρών ;

12 Γ. Καφταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα, Αφιέρωμα*, Ομιλος Ορφέας Σερρών, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 127

13 Υπουργείο Πολιτισμού, ό.π. σ. 289.

14 <http://www.salonikajewisharchitecture.com/ar28.html>

Μπορεί επομένως να μην γνωρίζουμε ακόμη τεκμηριωμένα τον αρχιτέκτονα, μπορούμε όμως να γνωρίσουμε ότι ο άγνωστος αρχιτέκτονας του Διοικητηρίου επηρεάστηκε σίγουρα από τα μοτίβα των δημόσιων κτιρίων της Ευρώπης. Συγκεκριμένα εντοπίσαμε πίνακα του 1541, του Jean Cousin του πρεσβύτερου, που εναπόκειται στο Μουσείο Λούβρου με θέμα τον Αγ. Μάμα στο δικαστήριο του κυβερνήτη Καππαδοκίας, στον οποίο απεικονίζεται ευρωπαϊκό κτίριο που η πρόσοψή του ταυτίζεται με μεγάλο βαθμό με την κεντρική πρόσοψη της εισόδου του Διοικητηρίου Σερρών (μαρμάρινοι κίονες με κορινθιακό κιονόκρανο που στηρίζονται σε πόδιον και είσοδος με άνω κατάληξη ημικυκλίου). [Εικόνα 7].

Εικόνα 7

Σύνδεσή του Διοικητηρίου με άλλα κτίρια

Στα γραφεία του διοικητηρίου Σερρών δεν εργαζόταν μόνο ο διοικητής του Σαντζακίου με τις υπηρεσίες του (στο χώρο αυτό λειτουργούσαν και τα δικαστήρια), αλλά εκεί συνεδρίαζαν και τα Ιδaré Μεζλεσή (Διοικητικά ή Νομαρχιακά Συμβούλια) που λειτούργησαν προς το τέλος της Οθωμανικής κατοχής στη Β. Ελλάδα, με συμμετοχή και των θρησκευτικών αρχηγών Μητροπολίτη, Ραβίνου, Μουφτή του Δήμου).

Το κτήριο του Διοικητηρίου βρισκόταν νότια της τότε οθωμανικής πόλεως των Σερρών και σε απόσταση 400 μέτρων από το παλαιό θρησκευτικό και εμπορικό κέντρο της, που ήταν το Εσκή τζαμί και το Μπεζεστένι. Απέναντι στο χώρο της στρατιωτικής λέσχης υπήρχε το τηλεγραφείο, Τζαμί για την θρησκευτικές ανάγκες των υπαλλήλων του διοικητηρίου και εκατό μέτρα παρακάτω στο χώρο των νυν δικαστηρίων τα Οθωμανικά Δικαστήρια και οι οθωμανικές φυλακές. [Εικόνα 8]

Εικόνα 8: Η πίσω όψη του Διοικητηρίου Σερρών (αρχές 20ου αιώνα)

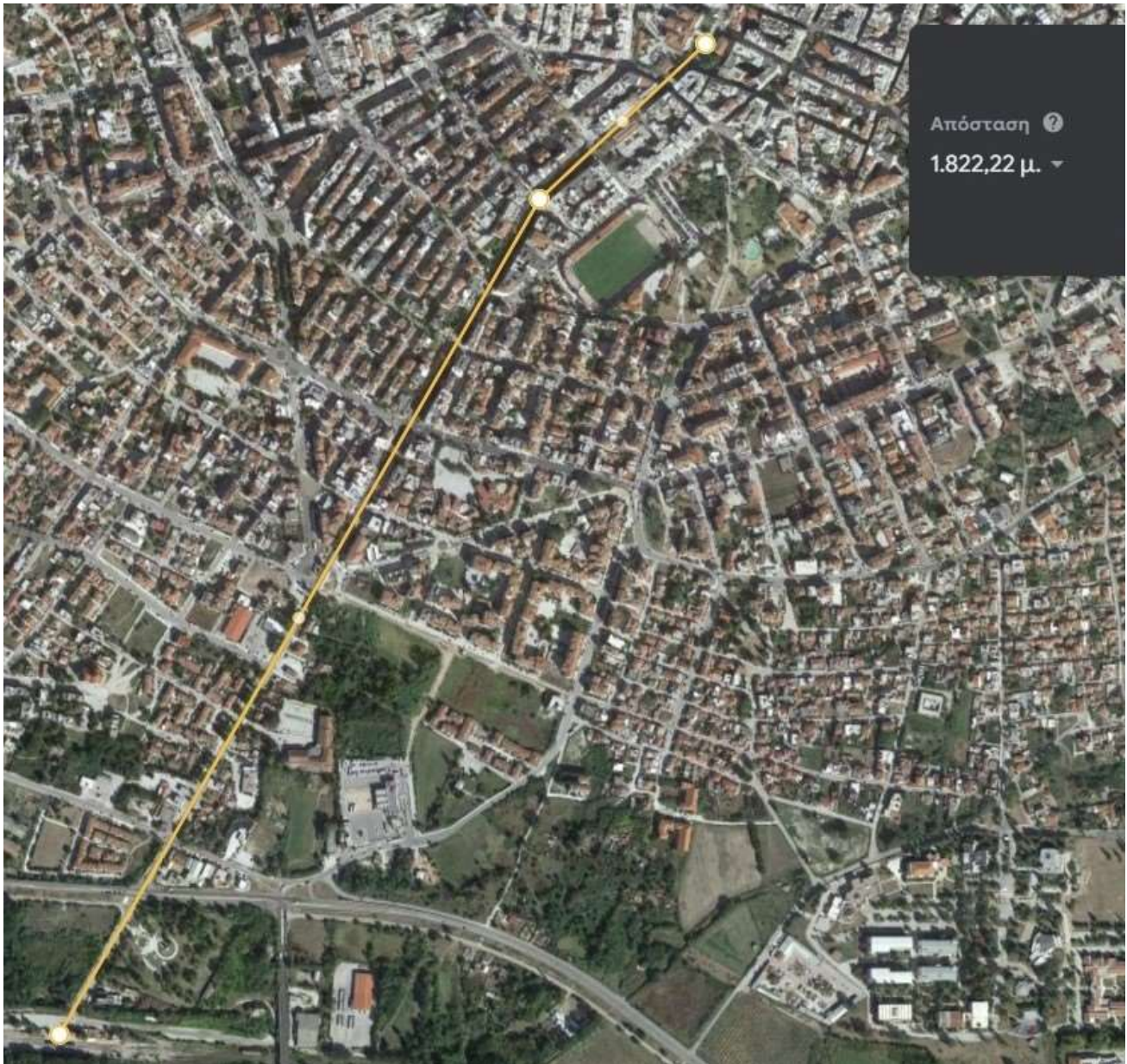
Τέλος άμεση σχέση έχει το Διοικητήριο με τον Σιδηροδρομικό Σταθμό Σερρών, που ανεγέρθηκε το 1894, γιατί μέσω του σιδηροδρόμου ενωνόταν με ασφάλεια και στο πιο σύντομο χρονικό διάστημα σε σχέση με άλλα μέσα μεταφοράς, οι Σέρρες, η διοίκησή της, ο στρατός της με την πρωτεύουσα του Βιλαετίου, Θεσσαλονίκη, και την τότε πρωτεύουσα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, Κωνσταντινούπολη. Η άμεση και απρόσκοπτη πρόσβαση από το κέντρο των Σερρών στο Σταθμό ήταν η αιτία της δημιουργίας ευθείας άνετης οδού [Εικόνα 9], που στην αρχή ονομάστηκε Διοικητηρίου ενώ μετά την δεύτερη απελευθέρωση του 1918 Μεραρχίας Σερρών.

Εικόνα 9: Η οδός/λεωφόρος που συνδέει Σιδ. Σταθμό Σερρών με Διοικητήριο (αρχές του 20ου αι.)

Η σύνδεση του Διοικητηρίου με τον Σιδ. Σταθμό Σερρών απόστασης λιγότερης των 2 χιλιομέτρων (επακριβώς 1822 μ.) αν κοιταχθεί προσεκτικά σε χάρτη δεν είναι ευθύς. Στο ύψος της οδού Σπετσών παρουσιάζει κλίση.[Εικόνα 10] Αυτό δεν οφείλεται σε πλημμυρή χάραξη του δρόμου από τα τότε συνεργεία της τοπικής οθωμανικής διοίκησης, αλλά εκφράζει τα όρια δόμησης της τότε πόλης των Σερρών προς το Νότο. Πιο συγκεκριμένα από την περιοχή του Διοικητηρίου έως το ύψος της σημερινής οδού των Σπετσών υπήρχε ήδη δρόμος με αραιωμένη δόμηση (οικιών, αγροκατοικιών, αποθηκών κ.α.), ενώ από το ύψος των Σπετσών μέχρι το Σταθμό χαράχθηκε ευθύς και πλατύς δρόμος, γιατί είτε υπήρχαν χωράφια, είτε λαχανόκηποι, είτε βοσκοτόπια, το κόστος απαλλοτρίωσης ήταν μικρό.

Εικόνα 10: Η απόσταση και η κλίση της λεωφόρου Μεραρχίας που συνδέει Σ.Σ. Σερρών με Διοικητήριο

Πρώτες Υψηλές αφίξεις στο Διοικητήριο μετά την απελευθέρωση

Πρώτη επίσκεψη βασιλιά Κωνσταντίνου

Πρώτος επισκέφθηκε μετά την απελευθέρωση, τα Σέρρας ο βασιλιάς Κωνσταντίνος. Αμέσως μετά τη λήξη του Β΄ βαλκανικού πολέμου, «την 9ην πρωινήν της 28 Ιουλίου ανεχώρησαν εκ

Λιβουνόβου [χωριό στη Βουλγαρία που ήταν η τελευταία βόρεια έδρα του ελληνικού στρατηγείου] ο Βασιλεύς, ο διάδοχος, οι πρίγκηπες και πάντες οι αξιωματικοί του Γεν. Στρατηγείου, διά τον σταθμόν του Δεμίρ Ισάρ, όπου εδεξιώθησαν τον Βασιλέα οι υπασπισταί αυτού και ο πρίγκηψ Νικόλαος ελθών την πρωίαν εκ Θεσ)νίκης μετά του υπασπιστού του... Το βασιλικόν τραίνον έφθασε την μεσημβρίαν εις τον σταθμόν. Ο Μητροπολίτης Σεβασμιώτατος Απόστολος, ο Δήμαρχος Σερρών Ακήλ βέης, οι δημοτικοί Σύμβουλοι κκ. Μέλφος, Τσολανίδης, Μασσαλάς, Αλεξανδρίδης, η επιτροπή της περιθάλψεως, ο νομάρχης και αι πολιτικά και στρατιωτικά αρχαί εδεξιώθησαν εν τω σταθμώ τον βασιλέα...

Εις την πόλιν οι πλείστοι κάτοικοι παρά την απαγορευτικήν διαταγήν είχαν κατέλθη εκατέρωθεν της λεωφόρου και αφού φρενιτιωδώς εξητωκραύγασαν κατά την διέλευσιν της βασιλικής αμάξης παρηκολούθουν αυτήν τρέχοντες. Από της εισόδου της πόλεως μέχρι του διοικητηρίου υπήρξεν απερίγραπτος ενθουσιασμός... Η Βασιλική συνοδεία εσταμάτησε εις το Διοικητήριον θαυμασίως διακεκοσμημένον διά σημαίων και εθνικών χρωμάτων με την μεγάλην επιγραφήν διά κυανών γραμμάτων επί του μακρού εξώστου, «ζήτω ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος». Ο Βασιλεύς και οι πρίγκηπες διήλθον επί ταπήτων το προαύλιον, τον διάδρομον του μεγαλοπρεπούς κτιρίου και ανήλθον εις την μεγάλην αίθουσαν, όπου εγένοντο δεκτοί ο Μητροπολίτης, ο Δήμαρχος και το Διοικητικόν Συμβούλιον»¹⁵.

Την επομένη ημέρα 29 Ιουλίου 1913, «την νύκτα η πόλις εφωταγωγήθη δι' ενετικών φανών όπως επίσης και τα τζαμιά και οι μιναρέδες, εγένετο δε χαριεστάτη λαμπαδηφορία υπό των κορασίδων των σχολείων ακολουθούντος του Λαού.

Εξακολουθούσης της λαμπαδηφορίας παρατέθη δείπνον εν τω διοικητηρίω εις το οποίον παρεκάθησαν ο Βασιλεύς, οι πρίγκηπες, ο Μητροπολίτης, ο Δήμαρχος Ακήλ-Βέης, ο δικηγόρος Φεζδή βέης ως αντιπρόσωπος της Μουσουλμανικής κοινότητας, ο Νομάρχης και άλλοι των επισήμων και των προκρίτων. Προέπιον ο Μητροπολίτης, ο Δήμαρχος και ο Φεζδή βέης. ... Λήξαντος του γεύματος ο Βασιλεύς κατήλθεν εις τα προπύλαια του Διοικητηρίου και παρηκολούθησε τας μαθητριάς αδούσας και χορευούσας»¹⁶.

Πρώτη επίσκεψη πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου

Ο πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος επισκέφθηκε τα Σέρρας την 19 Απριλίου 1914, στα πλαίσια ευρύτερης περιόδου στη προσφάτως νεοαπελευθερωθείσες περιοχές της Μακεδονίας. Στο σταθμό τον περίμεναν οι: «ο Μητροπολίτης Σερρών κ. Απόστολος, ο Νομαρχεύων κ. Ζαχαράς, ο Δήμαρχος Ακίλ βέης, οι έφοροι, οι τραπεζίται, αι χιλιάδες λαού, ο Μέραρχος κ. Μπαίρας και άπαντες οι αξιωματικοί. Η μουσική παιανίζει, ο δε λαός ζητωκραυγάζει.

Ο σταθμός είναι σημαιοστόλιστος. Ο κ. Βενιζέλος μετά των λοιπών επισήμων πεζή ανέρχονται εις την πόλιν. Καθ' οδόν αι χιλιάδες του λαού ζητωκραυγάζουν. Εκ των οικιών αι κυρία και δεσποινίδες ραίνουν με άνθη. Ο ενθουσιασμός των πολιτών είναι αφάνταστος. Η σκόνη πνίγει τον κόσμον πλην ο λαός ενθουσιάζει... Προ του διοικητηρίου οι μαθηταί και μαθήτριάι ψάλλουν διάφορα εθνικά άσματα... Ο κ. Βενιζέλος εδέχθη εις το Διοικητήριον τας αρχάς, τον Μητροπολίτην, τον Μουφτήν και λοιπούς επισήμους. Ο Μητροπολίτης προσφωνών είπεν: «Η περίκαυστος πόλις των Σερρών Σας προσφωνεί το ως ευ παρέστητε και αναμένει την αρχαίαν ευδαιμονίαν της από τον μέγαν άνδρα». Μεθ' ο ο Μητροπολίτης συνέστησε τον Δήμαρχον, τους Εφόρους και τον Μουφτήν»¹⁷.

«Η κοινότης Σερρών υπέβαλε χθες [19 Απριλίου] προς τον κ. Βενιζέλον μακρόν υπόμνημα, δι' ου ζητεί την ενίσχυσιν της χωροφυλακής, την ταχυτέραν ανοικοδόμησιν της πόλεως, τον σχηματισμόν νομαρχιακού συμβουλίου και τον διορισμόν Νομάρχου... Την μεσημβρίαν παρατίθεται εις το διοικητήριον επίσημον γεύμα υπό του δήμου. Θα παρακαθήσουν ο Μητροπολίτης, ο Μουφτής, ο Ραββίνος, ο Δήμαρχος, ο Μέραρχος κ. Μπαίρας, οι διευθυνταί των Τραπεζών και άλλοι εν όλω 40 άτομα... Κατά το δοθέν επίσημον πρόγευμα, προσεφώνησεν εκ μέρους του Δήμου Σερρών ο εκ των δημοτικών συμβούλων κ. Μέλφος, αντεφώνησε δε ο κ. Βενιζέλος, ευχαριστών και υποσχεθείς ότι θα μεριμνήση υπέρ της πόλεως...

Ο κ. Βενιζέλος επιστρέψας εκ των στρατώνων εδέχθη εις το διοικητήριον επιτροπήν Μουσουλμάνων, ειπόντων ότι έχουν να εκφράσουν παράπονα. Ο κ. Βενιζέλος εδέχθη, συνέστησεν εις

15 Εφημ. Μακεδονία φ. 29/7/1913 σ.3

16 Εφημ. Καιροί φ. 30/7/1913 σ.4

17 Εφημ. Νέα Αλήθεια 20-4-1914 σ.4

αυτούς να υποβάλουν υπόμνημα. Ο κ. Βενιζέλος εδέχθη επίσης τον πρόξενον της Ιταλίας κ. Μεναχέμ, μεθ' ό εδέχθη επιτροπήν χηρών, ζητουσών την δωρεάν ανοικοδόμησιν των οικιών των και άλλην επιτροπήν χηρών, ζητουσών την παροχήν συντάξεων.

Τέλος ο κ. Βενιζέλος εδέχθη επίσης τον Ραββίνον και το διδασκαλικόν σώμα»¹⁸.